

Controversiële en emotionele onderwerpen in de klas

Inhoud

Spannend.....	2
Belang.....	2
Onbalans.....	2
Reflectieve dialoog	2
Verschillen tussen dialoog en debat.....	3
Praktische aandachtspunten voor een team	3
Hete momenten	4
Aandachtspunten voor in de klas	4
Verantwoording	5
Bronnen	5

Spannend

Het is niet gemakkelijk om controversiële discussies aan te gaan. Men belandt immers snel bij ethisch of maatschappelijk geladen thema's (terrorisme, abortus, seksualiteit, drugs, euthanasie, religie, vluchtelingen, imago van de politiek) die zeer gevoelig liggen.

In dit soort discussies schuilt het risico van polarisatie, tot welles-nietes-standpunten, tot het vergroten van vooroordelen en frustratie.

Belang

Toch is het aangaan van een dialoog erg belangrijk. Redenen hiervoor:

1. Voorbereiding op een actieve rol in de samenleving met respect voor mensenrechten en grondwet. Het voorbereiden van studenten op hun rol van burgers in een pluralistische samenleving, hen kennis te laten maken met democratische processen en respectvolle manieren om met meningsverschillen om te gaan.
2. Kritisch leren denken: het ontwikkelen en stimuleren van de vaardigheden tot kritisch denken.
3. Aanscherpen van interpersoonlijke vaardigheden: het ontwikkelen van belangrijke gedrags- en communicatieve vaardigheden: goed luisteren, krachtig antwoorden, overtuigend spreken, goed samenwerken en tolerant zijn ten opzichte van verschillende gezichtspunten.
4. Bespreken van actualiteit, vooral als die nauw aansluit bij de leefwereld van de leerlingen.
5. De goede sfeer in de groep en in de school. Op een goede manier leren spreken over moeilijke kwesties in het leven hoort ook bij begeleiding in de school.

Onbalans

Een controversieel onderwerp is een onderwerp waarbij belangen en waarden in conflict zijn, waarbij er sterke onenigheid bestaat over verklaringen of acties. Een samenleving kan fundamenteel verdeeld raken over een controverse en het kan sterke emoties en protesten teweeg brengen. Controversiële onderwerpen kunnen handelen over wat er gebeurd is, over de oorzaken van een situatie, over het juiste antwoord erop en over de mogelijke effecten hiervan. Controversen zijn complex en vragen kennis en zelfbewustzijn. Ook evenwicht is belangrijk, het laten zien van persoonlijke betrokkenheid en objectiviteit, vergezeld van het innemen van een standpunt zonder druk of indoctrinatie.

Reflectieve dialoog

Een discussie over een controverse kan gedefinieerd worden als een 'reflectieve dialoog' tussen studenten, of tussen studenten en leerkrachten, over een onderwerp waarover onenigheid bestaat. De discussie kan op gang komen door een incident, een vraag of een verklaring van een student of een leerkracht. De dialoog die daaruit voortkomt, kan gebruikt worden om bewijzen en commentaren uiteen te zetten en kan uitdrukking geven aan de verschillende gezichtspunten. Een 'reflectieve dialoog' brengt het luisteren naar en reageren op ideeën van niet-gelijkgestemden op gang.

Verschillen tussen dialoog en debat

Dialoog		Debat
Wat is echt belangrijk?	Kernvraag	Welke opvatting houdt stand? Wat niet?
Principes, waarden en Normen	Thema in het gesprek	Standpunten en argumenten
Wat moet het zwaarste wegen? Hiërarchie van principes, waarden en normen	Resultaat	Waar zit het probleem precies? Hoofd- en bijzaken gescheiden Drogredenen uitgefilterd Besluit
Begrijpen	Houding van deelnemers is gericht op	Overtuigen
Vluchten in retoriek en zweverig gepraat	Risico	Gelijk krijgen wordt belangrijker dan gelijk hebben; schijnconsensus

Praktische aandachtspunten voor een team

Er zijn gebeurtenissen die hun schaduw vooruit werpen en waarop je je als team kunt voorbereiden.

In dat geval is het handig om de volgende punten samen te bespreken:

1. Maak tijd en ruimte vrij voor het bespreekbaar maken van het onderwerp en/of de conflictsituatie in het team, de klas en de school als gemeenschap.
2. Bepaal vooraf wat het beleid is van de school (welke manier van reageren en reacties).¹
3. Zorg voor een goede voorbereiding. Verzamel vooraf achtergrondinformatie en beeld de leerlingen over de (begin)situatie en de aanleiding denken. Let dan ook op multiculturele aspecten, geloofsovertuigingen en sociale omgevingen van leerlingen.

¹ HR heeft in haar statuten opgenomen:

"Bij haar activiteiten gaat de stichting uit van de gelijkwaardigheid van mensen; bij werving en selectie van personeel en bij de toelating van studenten wordt geen onderscheid gemaakt naar sekse, seksuele geaardheid, godsdienst of levensovertuiging, culturele achtergrond of huidkleur. De stichting bevordert wederzijds respect. Zij streeft naar levensbeschouwelijke pluriformiteit en ontmoeting, waarbij de indeling van studenten in groepen uitsluitend op onderwijskundige gronden plaatsvindt. De stichting werkt emancipatiegericht (in de brede betekenis van het woord) en met inachtneming van democratische verhoudingen."

HR omarmt daarmee de diversiteit van Rotterdam. We respecteren daarmee elkaars meningen en overtuigingen, gaan in gesprek met elkaar. Geweld en dreigen met geweld is onacceptabel.

4. Bespreek eerst in teamverband wat er besproken gaat worden, de mogelijke dilemma's en mogelijke werkwijze(n) en vorm(en) hoe gesprekken gevoerd worden. Ben je bewust van de eigen vooronderstellingen. Bespreek dit ook.
5. Vraag indien nodig om ondersteuning van docenten en team(s) en laat elkaar helpen en ervaringen uitwisselen. Organiseer een of meerdere momenten waarbij medewerkers kunnen 'stoom af blazen'.
6. Een beproefde gespreksmethode is de LSD-methode; luisteren, samenvatten en doorvragen. Het gaat om het gesprek professioneel te begeleiden en studenten leren te denken.
7. Geef in de klas en/of didactische werkvorm eerst aandacht aan eigen gevoelens van leerlingen.
8. Leg de lat niet te hoog. Elkaars standpunten veranderen is niet reëel. Het gaat om uitwisseling en begripsvorming van opvattingen en meningen.

Hete momenten

Een gesprek over een maatschappelijke of kritische gebeurtenis kan soms heel spontaan in een klas of groep tot stand komen en soms lijken dingen te ontploffen in de klas. De uitdaging is deze momenten te gebruiken en er leermomenten in te vinden.

- Wat is je eigen standpunt als docent en begeleider? Ken jezelf, weet waardoor je geraakt wordt en bedenk hoe je daar mee omgaat in je rol als procesbegeleider.
- Wees standvastig en breng structuur in het gesprek.
- Vat opmerkingen niet persoonlijk op (aanvallen zijn vaak eerder gericht op je rol als docent dan op jou zelf).

Aandachtspunten voor in de klas

Enkele praktische tips om in een klassensituatie met 'kritische momenten' om te gaan

- Stel meningen niet voor als feiten.
- Laat verschillende standpunten uit de groep komen.
- Profileer je als docent, niet als autoriteit die het 'weet'. Wees zorgvuldig met standpunten en houdt daarbij de uitgangspunten van HR in het oog.
- Luister goed.
- Vraag om verduidelijking.
- Corrigeer tijdens discussies op feitelijke onjuistheden.
- Let op inhoud en gedrag en speel niet op de persoon of de groep(eringen).
- Probeer respect te verkrijgen voor elkaars standpunten en voor minderheidsopvattingen, leer de deelnemers om te gaan met verschillen.
- Voorkom een wij-zij situatie, zorg voor een brede dialoog, tolerantie en begrip.
- Stel kritische vragen bij een te snel bereikte consensus. Stel dan vragen die zoeken naar nuancering.
- Bepaal en bewaak de grenzen van het gesprek (racistische uitingen, opzettelijk beledigen, aanzetten tot haat, geweld of discriminatie niet tolereren; intimidatie van anderen wegens ras, nationaliteit of godsdienst ook niet; geef zelf duidelijk aan waar de grenzen liggen)
- Doorgrond wat jongeren tegen elkaar zeggen en wat ze eigenlijk bedoelen, luister naar de bezorgdheden van leerlingen. Uit een 'rauwe' opmerking kan een diepere zorg doorklinken. Probeer die naar boven te krijgen.

- Probeer leerlingen te laten begrijpen dat primaire reacties vaak niets opleveren; pijn met pijn vergelden escalatie geeft; twijfelen niet zwak is; haat niet alleen de ander maar ook jezelf verteert; je meegesleept kan worden door de emoties van anderen.
- Voorkom vechtgerekenen direct bij het begin. Richt je bij overdadig geschreeuw (bijvoorbeeld van studenten) op de inhoud.
- Leer de deelnemers kritisch om te gaan met informatie, door verschillende bronnen met elkaar te vergelijken en achtergronden na te zoeken van internationale conflicten.
- Het is van belang dat je als leerkracht alle standpunten aan de orde laat komen.
- Benadruk dat conflicten/controversen kansen zijn om te leren en te groeien.
- Let er op dat je goed uit elkaar gaat, controleer dat door middel van een paar vragen.
- Deel de opbrengsten van de gesprekken in de klas met andere teamleden en bespreek indien nodig op welke wijze er opvolging plaats moet vinden.

Verantwoording

Dit document is oorspronkelijk opgesteld ten behoeve van Hogeschool Rotterdam. Het betreft een bewerking van 'Controversiële en emotionele onderwerpen in de klas' van ROC TOP. Beide auteurs gaven toestemming om het voor collega's in middelbaar en hoger onderwijs ter beschikking te stellen via het project Integraal Veilig Hoger Onderwijs.

Bronnen

Kees van Eerten (2015), *Controversiële en emotionele onderwerpen in de klas*. ROC TOP, Amsterdam.

Hogeschool Rotterdam, *Statuten*, HINT: <http://hint.hro.nl/PageFiles/9090/STATUTEN%202014.pdf>

Ron Bormans (2015), *Blog: Ontmoeting 45*. Hogeschool Rotterdam:

<http://www.hogeschoolrotterdam.nl/hogeschool/nieuws/ontmoeting/tweewekelijkse-blog-cvb-voorzitter-bormans-ontmoeting-45>